

muslimanske složno sa masama katoličkima odavaju izleve humanom ogorčenju nad srpskom hidrom.

Ta uloga jezička na vazi ili nihala produžava se i u novoj državi. Kad se 1921. god. gradi ustav, bosanska muslimanska reprezentacija, posle kratkog frondiranja i izvesnih koncesija u pitanju isplate odštete za aginske zemlje, priklanja se centralističkoj koncepciji Vidovdanskog ustava, da posle same tri godine svojim fesovima i čalmama pristupi da dekoriše radićevski republikanski monstre-zbor u Borongaju. Posle druge tri godine ta će ista garnitura da sedi u vladi Tvrdog Grada sa gosp. Vukičevićem.

U Bosni, kao ni u jednoj našoj oblasti, političko se društvo grupiše po konfesijama. Nije samo Austrija ta, koja je forsirala sa zloglasnim konfesionalnim kurijama to konfesionalno grupisanje, kad se eto ono provodi još i danas, kad tih kurija više davno nema. Biće radije da je to narodna praksa, jer je i čitav društveni život u ovoj oblasti razvijen bio na konfesionalnoj osnovi. Sportska i sokolska društva, čitaonice, prosvetno-potporne organizacije: sve je to, gotovo isključivo, na toj osnovici građeno i podržavano. Svakako, fakt jeste da su muslimani od stvaranja ove države do danas jedna kompaktna partijska celina, da su Hrvati-katolici i Srbi-pravoslavni doduše podeljeni u više stranaka, ali oni prvi idu samo u »hrvatske« stranke (»Zajednicu«, »radićevce«), a oni drugi u srpske, u radikalnu ili zemljoradničku. Izgleda da je političkom svetu u Bosni bilo pred očima da je na dnevnom redu pre svega čuvanje nekih religijskih ili versko-grupskih zajedničkih interesa. Socijalni, staleški i slični interesi, koji danas prvenstveno uslovljavaju stranačko razgrupisanje modernoga društva, idu u drugi red. U bosanskim radikalskim redovima sedili su i srpski veliki posednici uporedo sa srpskim kmetovima, kao što su za muslimansku organizaciju glasali muslimanski age i begovi jednako kao i muslimanski kmetovi. Kmetovi-katolici, i pre radićevske poplave, glasali su za čisto hrvatski i katolički cimer, a nisu se priklanjali staleškoj zemljoradničkoj formaciji.

A ipak je baš ova oblast po svojoj socijalnoj strukturi bila predodređena da dade potstreka staleškom i natkonfesionalnom grupisanju. Nigde se naime kao tu nije očuvala ona nesavremena podela zemlje između bega i kmeta, a nigde se opet nije kao tu mnogogodišnjom eksperimentacijom učinila belodanom nemogućnost prevlasti jedne verske ili volite-li plemenske grupacije.

Ta antinomija između socijalne strukture i političkoga razgrupisanja naroda u Bosni bila je valjda glavni razlog što Bosna nije, ni po brojnom učestvovanju, ni po upečatku svojih ljudi u voćstvu državne politike igrala onu ulogu, koja bi joj inače pripadala. Njezina akcija bila je gotovo uvek i gotovo bez obzira, je li jedna ili druga skupina bosanska bila u ekipi koja je državnu politiku vodila, manje politika neke inicijative ili barem samostalnosti, a više politika trabanata lidera beogratskih ili zagrebačkih. A nije bilo moguće drugo, kad su bosanski Srbi, reprezentanti u glavnome srpskih seljaka, zbog plemenskog sentimentalizma bili u taboru radikalske stranke, koja je